

اللهم صل على محمد وآل محمد

۱۱
۱۹
۱۱
۱۱

دانشگاه الزهرا
دانشکده علوم تربیتی

پایان نامه:

جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد
رشته تاریخ و فلسفه آموزش و پرورش

عنوان:

بررسی تأثیر روش اجتماع پژوهی آموزش فلسفه به کودکان پایه سوم
ابتدایی بر پرورش مهارت‌های شهروندی آنان

استاد راهنما:

دکتر طیبه ماهروزاده

دانشجو:

شیوا رمضانپور

۱۳۸۸ / ۳ / ۲۵

اسفند ۸۷

کتابخانه مرکزی
تیمینداری

۱۱۴۲۰۲

تقدیم:

این رساله را تقدیم می‌کنم به همه کسانی که:

– فدا را ناظر بر اعمال فویش می‌بینند.

– با چراغ عقل، راه خود را می‌یابند.

– کرامت انسان را ارج می‌نهند.

– ستم را نمی‌پذیرند.

– به دیگران ستم نمی‌کنند.

– شریک غم و شادی دیگرانند.

– از مظلومان دفاع می‌کنند.

– طبیعت را آباد می‌کنند.

– صاحب پندار و گفتار و کردار نیکند.

تشکر و قدردانی

با سپاس وصف ناپذیر از:

- یزدان پاک و دانا که درهای رحمتش را به رویم گشود و توفیق انجام این پژوهش را عطا فرمود.
- استاد ارجمندم سرکار خانم دکتر طیبه ماهرو زاده که با صبوری و بردباری، در طول مدت تمصیل و در طی این تحقیق راهنمایم بودند.
- استاد ارجمندم سرکار خانم دکتر پروین صمدی، که با مهربانی و گشودگی در طول تحقیق، رهنمودهای ارزشمندی ارائه نمودند.
- خانواده ام به فصوص همسر و پسر که سختی های این راه را با صبر و محبت های ستودنی شان بر من هموار کردند.
- جناب آقای دکتر فتمی که با افلاق علمی فوبشان، فروتنانه و بی دریغ دانش خود را در اختیارم قرار دادند.
- و تمام استادان گرانقدر دیگری که یادشان در فاطرم زنده فواهد ماند.

چکیده

پژوهش حاضر، با هدف بررسی تأثیر روش اجتماع پژوهی برنامه آموزش فلسفه به کودکان بر پرورش مهارتهای شهروندی آنان در دانش آموزان پسر پایه سوم ابتدایی یکی از مدارس کرمان انجام شد. نمونه این پژوهش شامل ۶۰ دانش آموز پسر بود که به روش نمونه گیری غیر تصادفی از میان دانش آموزان پایه سوم ابتدایی مدرسه انتخاب شدند. ابزار جمع آوری داده ها شاملند بر مشاهده و واقعه نگاری و پرسش نامه محقق ساخته که از ۳۹ سؤال بسته پاسخ تشکیل شده و طبق مقیاس ۳ درجه ای لیکرت به منظور سنجش مهارتهای شهروندی کودکان ابتدایی تنظیم گردیده است. برای بررسی فرضیه پژوهش از طرح پیش آزمون- پس آزمون با گروه کنترل استفاده گردید. جهت تجزیه و تحلیل داده های پژوهش از روش های آمار توصیفی مانند جدول، نمودار محاسبه شاخص های مرکزی و پراکندگی و آمار استنباطی شامل آزمون پارامتریک T استفاده شد. همچنین در روش کیفی تحقیق از اطلاعات جمع آوری شده از طریق مشاهده و واقعه نگاری، در هنگام اجرای متغیر مستقل یعنی برنامه فلسفه به کودکان، به توصیف تحلیلی و طبقه بندی تغییرات رفتاری دانش آموزان پرداخته شد. فرضیه آزمایی و تحلیل داده ها و نیز مشاهدات کلاسی نشان دادند که که اجرای روش اجتماع پژوهی برنامه آموزش فلسفه به کودکان بر پرورش کل مهارتهای شهروندی دانش آموزان پسر دبستان تأثیر مثبت داشته است و به تفکیک نیز بر مهارتهای رعایت قانون، خودآگاهی، اعتماد به نفس، کنترل هیجانات و حل تعارضات دانش آموزان مذکور تأثیر مثبت نشان داده است.

کلید واژه ها: روش اجتماع پژوهی، فلسفه برای کودکان، مهارتهای شهروندی

چکیده.....

فصل یکم: کلیات پژوهش

۱.....	مقدمه
۲.....	بیان مسأله
۵.....	سؤالات پژوهش
۵.....	فرضیه پژوهش
۵.....	ضرورت و اهمیت پژوهش
۶.....	اهداف پژوهش
۶.....	تعریف اصطلاحات و مفاهیم اساسی

فصل دوم: مبانی نظری و پیشینه تحقیق

۹.....	مقدمه
۹.....	آموزش و پرورش دوره ابتدایی
۱۰.....	ویژگی های دانش آموزان ابتدایی
۱۱.....	آموزش فلسفه به کودکان
۱۵.....	اجتماع پژوهشی
۱۸.....	فرآیند یک اجتماع پژوهشی و مراحل آن
۲۱.....	اهداف آموزش فلسفه به کودکان
۲۲.....	بررسی ریشه های تاریخی و چهارچوب نظری آموزش فلسفه به کودکان
۲۴.....	سقراط
۲۵.....	افلاطون
۲۷.....	دکارت
۲۸.....	ژان ژاک روسو
۲۸.....	کانت
۲۹.....	هگل
۳۱.....	کیرکگارد
۳۱.....	پیرس

۳۲	دیوبی
۳۴	فلسون
۳۵	ویگوتسکی
۳۶	برونر
۳۷	لیپمن
۳۷	بررسی چهارچوب نظری برنامه درسی آموزش فلسفه به کودکان
۳۸	ارتباط مفهوم فلسفه و توانایی کودکان در یادگیری
۳۹	مقایسه کودکان و بزرگسالان و امکان یادگیری فلسفه توسط کودکان
۴۱	تربیت شهروندی و ارزشها و مهارتهای مربوط به آن
۴۷	سوابق پژوهشی مربوط به آموزش فلسفه به کودکان
۴۷	تحقیقات مربوط به خارج از کشور
۴۸	تحقیقات مربوط به داخل کشور
۴۹	نتیجه گیری

فصل سوم: روش اجرای تحقیق

۵۱	مقدمه
۵۱	روش انجام تحقیق
۵۱	الف- روش کمی تحقیق
۵۲	ب- روش کیفی تحقیق
۵۴	جامعه و نمونه آماری تحقیق
۵۴	ابزار روشهای پژوهش
۵۴	ابزار روش کمی پژوهش
۵۸	نحوه ساخت ابزار تحقیق کمی
۵۹	تعیین روایی و پایایی ابزار اندازه گیری تحقیق کمی
۵۹	الف- تعیین روایی / اعتبار
۶۰	ب- تعیین پایایی / قابلیت اعتماد
۶۰	ابزار روش کیفی پژوهش
۶۰	روش تجزیه و تحلیل داده ها

فصل چهارم: تجزیه و تحلیل داده ها

۶۱	مقدمه
----	-------

۶۱	تجزیه و تحلیل در روش کیفی تحقیق
۶۴	جلسه اول
۶۸	جلسه دوم
۶۹	جلسه سوم
۷۱	جلسه چهارم
۷۴	جلسه پنجم
۷۷	جلسه ششم
۸۰	جلسه هفتم
۸۲	جلسه هشتم
۸۵	جلسه نهم
۸۸	جلسه دهم
۹۰	جلسه یازدهم
۹۴	تجزیه و تحلیل در روش کمی تحقیق

فصل پنجم: بحث و نتیجه گیری

۱۲۹	مقدمه
۱۳۰	یافته های پژوهش
۱۳۲	یافته های بر گرفته از روش کمی
۱۴۱	یافته های بر گرفته از روش کیفی
۱۴۴	بحث و نتیجه گیری
۱۴۹	پیشنهادات اجرایی
۱۵۰	پیشنهادات پژوهشی
۱۵۲	محدودیت های پژوهش
۱۵۴	منابع فارسی
۱۶۱	منابع انگلیسی

جدول ۱-۳- نحوه اختصاص هر یک از سؤالات پرسش نامه به متغیر های مورد بررسی	۵۷
جدول ۱-۴- تحلیل مهارتهای فکری و شهروندی کودکان به تفکیک جلسات .	۹۱
جدول ۲-۴- شاخص های آماری مرتبط با رعایت قانون در گروه کنترل ...	۹۵
جدول ۳-۴- شاخص های آماری مرتبط با خودآگاهی در گروه کنترل	۹۶
جدول ۴-۴- شاخص های آماری مرتبط با اعتماد به نفس در گروه کنترل .	۹۷
جدول ۵-۴- شاخص های آماری مرتبط با تصمیم گیری در گروه کنترل ...	۹۸
جدول ۶-۴- شاخص های آماری مرتبط با نظم پذیری در گروه کنترل.....	۹۹
جدول ۷-۴- شاخص های آماری مرتبط با مسؤولیت پذیری در گروه کنترل	۱۰۰
جدول ۸-۴- شاخص های آماری مرتبط با احترام گذاشتن در گروه کنترل	۱۰۱
جدول ۹-۴- شاخص های آماری مرتبط با کنترل هیجانات در گروه کنترل	۱۰۲
جدول ۱۰-۴- شاخص های آماری مرتبط با حل تعارضات در گروه کنترل.	۱۰۳
جدول ۱۱-۴- شاخص های آماری مرتبط با پذیرش دیگران در گروه کنترل	۱۰۴
جدول ۱۲-۴- شاخص های آماری مرتبط با توانایی مشارکت در گروه کنترل	۱۰۵
جدول ۱۳-۴- شاخص های آماری مرتبط با حفظ محیط زیست در گروه کنترل	۱۰۶
جدول ۱۴-۴- شاخص های آماری مرتبط با مهارتهای شهروندی در گروه کنترل	۱۰۷
جدول ۱۵-۴- شاخص های آماری مرتبط با رعایت قانون در گروه آزمایش	۱۰۸

- جدول ۱۶-۴- شاخص های آماری مرتبط با خود آگاهی در گروه آزمایش ۱۰۹
- جدول ۱۷-۴- شاخص های آماری مرتبط با اعتماد به نفس در گروه آزمایش
۱۱۰ .....
- جدول ۱۸-۴- شاخص های آماری مرتبط با تصمیم گیری در گروه آزمایش ۱۱۱
- جدول ۱۹-۴- شاخص های آماری مرتبط با نظم پذیری در گروه آزمایش ۱۱۲
- جدول ۲۰-۴- شاخص های آماری مرتبط با مسؤولیت پذیری در گروه
آزمایش..... ۱۱۳
- جدول ۲۱-۴- شاخص های آماری مرتبط با احترام گذاشتن در گروه آزمایش
۱۱۴ .....
- جدول ۲۲-۴- شاخص های آماری مرتبط با کنترل هیجانات در گروه آزمایش
۱۱۵ .....
- جدول ۲۳-۴- شاخص های آماری مرتبط با حل تعارضات در گروه آزمایش
۱۱۶ .....
- جدول ۲۴-۴- شاخص های آماری مرتبط با پذیرش دیگران در گروه آزمایش
۱۱۷ .....
- جدول ۲۵-۴- شاخص های آماری مرتبط با توانایی مشارکت در گروه
آزمایش..... ۱۱۸
- جدول ۲۶-۴- شاخص های آماری مرتبط با حفظ محیط زیست در گروه
آزمایش..... ۱۱۹
- جدول ۲۷-۴- شاخص های آماری مرتبط با مهارت های شهروندی در گروه
آزمایش..... ۱۲۰
- جدول ۲۸-۴- t دو گروه مستقل بررسی مقایسه ای مهارت های شهروندی در دو
گروه کنترل و آزمایش (پیش-آزمون)..... ۱۲۱
- جدول ۲۹-۴- t دو گروه همبسته بررسی مقایسه ای مهارت های شهروندی در
پیش آزمون و پس آزمون گروه کنترل..... ۱۲۳

- جدول ۳۰-۴-t دو گروه همبسته بررسی مقایسه ای مهارتهای شهروندی در
پیش آزمون و پس آزمون گروه آزمایشی ۱۲۵
- جدول ۳۱-۴-t دو گروه مستقل بررسی مقایسه ای مهارتهای شهروندی در
دو گروه کنترل و آزمایش (پس - آزمون) ۱۲۷
- جدول ۱-۵- بررسی مقایسه ای مهارتهای شهروندی در دو گروه کنترل و
آزمایش (در پیش آزمون) ۱۳۳
- جدول ۲-۵- بررسی مقایسه ای مهارتهای شهروندی در دو گروه کنترل و
آزمایش (در پس آزمون) ۱۳۵
- جدول ۳-۵- بررسی مقایسه ای تغییرات مهارتهای شهروندی پس آزمون های
دو گروه کنترل و آزمایش، نسبت به پیش آزمون های خودشان ۱۵۰

صفحه	عنوان
۹۵	نمودار مرتبط با جدول شماره ۲-۴
۹۶	نمودار مرتبط با جدول شماره ۳-۴
۹۷	نمودار مرتبط با جدول شماره ۴-۴
۹۸	نمودار مرتبط با جدول شماره ۵-۴
۹۹	نمودار مرتبط با جدول شماره ۶-۴
۱۰۰	نمودار مرتبط با جدول شماره ۷-۴
۱۰۱	نمودار مرتبط با جدول شماره ۸-۴
۱۰۲	نمودار مرتبط با جدول شماره ۹-۴
۱۰۳	نمودار مرتبط با جدول شماره ۱۰-۴
۱۰۴	نمودار مرتبط با جدول شماره ۱۱-۴
۱۰۵	نمودار مرتبط با جدول شماره ۱۲-۴
۱۰۶	نمودار مرتبط با جدول شماره ۱۳-۴
۱۰۷	نمودار مرتبط با جدول شماره ۱۴-۴
۱۰۸	نمودار مرتبط با جدول شماره ۱۵-۴
۱۰۹	نمودار مرتبط با جدول شماره ۱۶-۴
۱۱۰	نمودار مرتبط با جدول شماره ۱۷-۴
۱۱۱	نمودار مرتبط با جدول شماره ۱۸-۴
۱۱۲	نمودار مرتبط با جدول شماره ۱۹-۴
۱۱۳	نمودار مرتبط با جدول شماره ۲۰-۴
۱۱۴	نمودار مرتبط با جدول شماره ۲۱-۴
۱۱۵	نمودار مرتبط با جدول شماره ۲۲-۴
۱۱۶	نمودار مرتبط با جدول شماره ۲۳-۴
۱۱۷	نمودار مرتبط با جدول شماره ۲۴-۴
۱۱۸	نمودار مرتبط با جدول شماره ۲۵-۴

---

۱۱۹ ..... نمودار مرتبط با جدول شماره ۲۶-۴

۱۲۰ ..... نمودار مرتبط با جدول شماره ۲۷-۴

کلیات پژوهش

- مقدمه
- بیان مسأله
- سؤالات پژوهش
- فرضیه پژوهش
- ضرورت و اهمیت پژوهش
- اهداف پژوهش
- تعریف اصطلاحات و مفاهیم اساسی

تعلیم و تربیت صحیح و کارآمد از ارکان مهم و اساسی رشد و شکوفایی نیروها و توانایی های بالقوه افراد برای رشد و پیشرفت همه جانبه در راه رسیدن به کمال مطلوب است. بی تردید جامعه پویا نیاز به تحول زیربنایی دارد و این مهم با به کارگیری برنامه های علمی و عملی و فنی باید تحقق یابد. با توجه به این امر سازمان یونسکو در سال ۱۹۹۳ کمیسیون بین المللی مستقلی را در زمینه آموزش و پرورش برای قرن بیست و یکم تشکیل داد. وظیفه این کمیسیون، طرح اندیشه های نوآورانه در زمینه آموزش و پرورش بود، به گونه ای که از رهگذر آن نظام های تعلیم و تربیت بتوانند با مسائل آینده به طرز بایسته و شایسته روبرو شوند. وظیفه کمیسیون بین المللی یونسکو برای آموزش و پرورش در قرن بیست و یکم پاسخ به این پرسش شد که چگونه آموزش می تواند نقش پویا و سازنده در پرورش افراد جوامع برای سده بیست و یکم ایفا کند؟ علت این امر مطمئناً چالش ها و تعارضاتی است که در زندگی روزمره افراد این عصر وجود دارد. از جمله این بحرانهای پیش رو می توان جهانی شدن و بومی ماندن، بحران جمعیت، تغییرات در فن آوری اطلاعات و تکنولوژی، بحران سلامتی و نیز مهارتهای اجتماعی و اخلاقی را نام برد (دلور، ۱۳۷۵).

آموزش و پرورش می تواند مهارتهایی را به افراد آموزش دهد که آنها بتوانند نحوه ی ارتباط و پیوند خود را با دیگر انسانها بشناسند و به گسترش دانش و فهم، مهارتها و ارزش هایی بپردازند که برای حفظ و تضمین و شکوفایی استعداد و توانایی هایشان به آنها نیاز دارند (اکسفام، ۲۰۰۶).

آموزش به منظور شهروندی، افراد و دانش آموزان را به یک سری ابزارها (شامل دانش و درک مهارتها و نگرش ها، ارزش ها و گرایش ها) مجهز می کند و آنها را قادر می سازد تا مشارکتی فعالانه و معقول در نقش ها و مسئولیت هایی که در زندگی بزرگسالی با آن روبرو خواهند شد، داشته باشند (آقا زاده، ۱۳۸۵).

اگر بخواهیم کودکان را برای چالش های آینده آماده کنیم باید مهارتهای ویژه ای را به آنها بیاموزیم تا بر آن اساس بتوانند بر زندگی و یادگیری خود مسلط شوند. آنان به دانش نیاز دارند اما دانشی که خود تولید و باز تولید کرده باشند. آنها باید نسبت به آینده خود نگرشی فراخ اندیش داشته باشند و شالوده مهارتهای فکری باید از همان سالهای اولیه زندگی شان پی ریزی شود. فراخ اندیشی باعث می شود که به افرادی خود محور و متعصب تبدیل نگردند (فیشر، ۱۳۸۵، صص ۳۰-۹).

روشهای آموزش فلسفه به کودکان که توسط متیو لیپمن ارائه شده است و «انجمن پیشبرد جستجوهای فلسفی و بازتاب آن در آموزش و پرورش» آنها را گسترش داده بر رابطه نزدیک معلم و شاگرد و ایجاد انگیزه برای آغاز یک بحث و گفتگو از طریق طرح یک داستان، یک قطعه شعر یا بیان یک واقعه و امثال آن تاکید دارد. در این روش به دانش آموزان فرصتی داده می

شود تا به تفکر بپردازند و سپس وارد گفتگوهای گروهی شوند. این گفتگوها باعث تفکر و تعمق بیشتر می گردند و می توانند به ایجاد گروههای کاوشگری فلسفی در مسائل گوناگون بینجامند و مدرسه را به مکان پژوهش و کوشش برای اندیشه درست تبدیل کنند (لطف آبادی، ۱۳۸۵).
فلسفه برای کودکان، یک پداگوژی است که روش ها و محتوای فلسفه و ایده عمل گرایانه اجتماع پژوهشی را به منظور تسهیل کسب مهارتهای تفکر، مهارتهای اجتماعی و دیدگاههای لازم برای شهروند دموکراتیک تلفیق می نماید (بلیزبای، ۲۰۰۷).

- بیان مساله :

در هر صورت آموزش و پرورش از یک سو به دلیل ارتباط مستقیم و بی واسطه ای که با کودکان و نوجوانان دارد در کنار خانواده و سایر نهادهای اجتماعی اثر ویژه ای در شکل گیری شخصیت اجتماعی نسل آینده می گذارد و از سوی دیگر اصول اجتماعی - فرهنگی که دانش آموزان در این محیط یاد می گیرند می توانند اساس الگوی زندگی آنان در جامعه باشد. این تاثیر گذاری از سن ورود به دبستان آغاز می شود و مناسب ترین سن برای آموزش ارزشهای شهروندی است (آشتیانی، فتحی، یمنی دوزی سرخابی، ۱۳۸۵).
پس آموزش مهارتها و ارزشهای شهروندی توسط آموزش و پرورش برای ساختن جامعه و تربیت شهروندانی مسئول و متعهد و آگاه به حقوق و وظایف خود ضرورت می یابد.
شهروندی با حقوق انسانی در زندگی اجتماعی پیوند خورده است و وظایف و مسئولیت ها را در بین افراد جامعه توزیع می نماید و امکان مشارکت افراد را در فعل و انفعالات اجتماعی فراهم می سازد (فتحی و اجارگاه، واحد چوکده، ۱۳۸۵). شهروندی، تمایل داشتن به عمل در جهت نفع عموم و نیز دقیق و حساس بودن نسبت به عواطف، نیازها و نگرش های دیگران است (سامرز، ۲۰۰۲). یونگ در تعریف شهروندی استدلال می کند که شهروندی مجموعه ای از ارتباطات عمدی بین مردمی است که می خواهند از حالت طبیعی یعنی حالتی که زندگی به صورت منزوی، فقیرانه و حیوانی جریان دارد اجتناب ورزند. پس شهروندی نوعی قرار داد اجتماعی است که با آن رفاه و امنیت در سطح جامعه ارتقاء می یابد (به نقل از وزیر، جهانی، ۱۳۸۵).

صحت از ویژگی های یک شهروند خوب پیچیده است و مستلزم بررسی همه جانبه و عمیق در فرهنگ و روح زندگی در هر جامعه ای است (همان منبع). اما در مطالعات متعدد انجام شده می توان به اشتراکاتی دست یافت. از جمله ویژگی های شهروند مطلوب می توان به موارد ذیل اشاره کرد:

۱- ویژگی های مرتبط با دل مشغولی اجتماعی و جنبه های مشارکتی و عملی: شامل علاقه و نگرانی نسبت به رفاه و آسایش دیگران، رفتارهای اخلاقی و پذیرش تنوع.

۲- ویژگی های مرتبط با درک و فهم مدنی: شامل آگاهی از رویدادهای جاری جامعه و جهان و آگاهی از عملکرد دولت.

۳- ویژگی های مرتبط با جنبه های مشارکتی_ عملی شامل ایفای مسئولیت های خانوادگی، توانایی بررسی ایده ها و عقاید مختلف، توانایی اتخاذ تصمیمات عاقلانه و مشارکت در مسائل مدرسه یا جامعه محلی (پریور، ۲۰۰۰).

۴- توانایی برای مذاکره و مشارکت با دیگران، احترام به تضادها و تفاوتها، گوش دادن سازنده به دیگران، توانایی به دست آوردن اطلاعات و بیان عقاید و ایده ها (براون، ۱۹۹۶). در پژوهشی که در ایران انجام گرفته ویژگی های یک شهروند مطلوب در جامعه ایران به شرح ذیل بیان شده:

۱- شناخت مدنی شامل مجموعه ای از آگاهیها و اطلاعات مانند آگاهی از نحوه به دست آوردن اطلاعات، آگاهی از ساختار و نحوه عملکرد دولت، آگاهی از رویدادهای جامعه، آگاهی از قوانین و مقررات اجتماعی و حقوق شخصی و بین المللی.

۲- توانایی مدنی شامل مجموعه ای از مهارتها و توانمندیها که هر فرد برای زندگی در جامعه به آنها نیاز دارد مانند: توانایی مشارکت با دیگران، توانایی انجام امور بدون اتکا به دیگران، توانایی اتخاذ تصمیمات منطقی و توانایی رفتار بر اساس اصول اخلاقی و مذهبی مطلوب.

۳- نگرش مدنی شامل مجموعه ای از باورها و دیدگاههایی که برای یک شهروند خوب ضروری است مانند: پذیرش تنوع و تکرر در جامعه و احترام به آن، داشتن اعتقادات و باورهای مستقل، داشتن روحیه مسئولیت پذیری، دارا بودن حس وطن پرستی، داشتن روحیه بردباری و تحمل، داشتن روحیه انتقاد پذیری و قدرشناسی به میراث فرهنگی و هویت مذهبی ملی (فتحی، ۲۰۰۳).

برای آموزش چنین مفاهیم، ارزشها و مهارتهایی به دانش آموزان اولاً بهتر است از مقطع دبستان آغاز کنیم (صافی، ۱۳۷۹) و ثانیاً کنجکاوی طبیعی کودکان را بر انگیزیم (مولانی، ۱۹۹۳).

متأسفانه سیستم آموزش و پرورش ما سیستم انتقال اطلاعات به دانش آموزان است که تأثیری بر تربیت آنان ندارد و در تربیت شهروند مطلوب نیز ناموفق است. امروزه با وجود چالش ها و تعارضاتی که در زندگی روزمره ی افراد وجود دارد و به دلیل تغییرات در فن آوری اطلاعات و تکنولوژی و نیز بحرانهای مختلف مانند جهانی شدن و بومی ماندن، جمعیت و غیره، ضروری است که نقش آموزش و پرورش تغییر نماید.

در واقع مسأله اساسی تعلیم و تربیت این است که آیا مدرسه و برنامه های درسی منجر به پرورش تفکر در دانش آموزان می گردد؟ درست است که یادگیری جنبه مهمی از آموزش و پرورش است اما در این عصر که عصر اطلاعات و ارتباطات است همواره مقدار زیادی از دانش به

سرعت از رده خارج می‌گردد. بنابراین هدف تعلیم و تربیت تنها یادگیری و انتقال دانش نیست بلکه پرورش تعقل و قضاوت افراد از مهمترین هدفهای تعلیم و تربیت است. در واقع آموزش و پرورش باید محیطی فراهم آورد تا کودکان بتوانند به تحقیق بپردازند و فلسفه تحقیقی است درباره ویژگی‌های تفکر خوب. حتی سوالات اساسی درباره رشته‌های دیگر نیز از فلسفه بر می‌خیزد (قائدی، ۱۳۸۲).

پس دانش آموزان باید نسبت به مطالب یادگرفته شده تأمل نمایند. یعنی در آنچه می‌آموزند نقش موثری داشته باشند، مطالب مورد نظر را بیازمایند و تجزیه و تحلیل نمایند. چرا که فرآیند تفکر پردازش امور جهان است. این خصوصیات در برنامه آموزش فلسفه به کودکان وجود دارد. از نظر پیازه و سایر روانشناسان تحولی، دوران کودکی دوران تفکر انتزاعی نیست. اما برنامه فلسفه به کودکان این تفکر را به چالش کشیده است (آستینگتون ۱۹۹۳). در این برنامه (آموزش فلسفه به کودکان) اندیشه‌های فیلسوفان مطرح نمی‌شود چون مطرح کردن اندیشه‌های خاص فیلسوفان از درجه انتزاعی بالایی برخوردار است. اما در برنامه p4c (فلسفه برای کودکان) سعی بر این است که به جای پرداختن به محتواها و نظریه‌های خاص فلسفی به روشهای خاص تفکر فلسفی پرداخته شود. این برنامه معلم محور نیست و در این سیستم برگفتگو تکیه می‌شود، یعنی دو طرفه است. در حالیکه سیستم مدارس ما یکطرفه یعنی معلم محوری است (کم، ۱۳۷۸). از نظر لیپمن واضح آموزش فلسفه برای کودکان، آموزش و پرورش نه فقط در مواردی خاص بلکه در همه زمینه‌ها باید به مثابه «ممایی عقلانی» عمل نماید. برنامه فلسفه برای کودکان می‌خواهد که به دانش آموزان کمک کند تا خودشان کار فکری کنند و مسائل را خود حل نمایند (لیپمن، ۱۳۸۳). برنامه فلسفه برای کودکان شامل ویژگی‌هایی است که برخی از آنها عبارتند از مهارت خواندن برای فهمیدن، جستجوی مسأله، فهم قضاوتها و احکامی که صادر می‌شوند، سؤال کردن، انسجام فکری پیدا کردن، مشاهده تناسب‌ها، ارتباط برقرار کردن بین امور مورد مطالعه، تمرکز پیدا کردن بر مسأله مورد بحث، طبقه بندی کردن، ارائه دلیل، صورتبندی کردن معیارها و استفاده آنها، نگاه کردن به امور از منظر وسیع تر، استفاده از مثال، تحلیل جملات و عبارات، مطالعه و ادراک پیش فرض‌ها، کشف جانشین‌ها، دریافت دلالتها، تعمیم دادن، گوش دادن فعال، بی طرف بودن، مسائل را از دید دیگران دیدن و احترام گذاشتن به دیگران (صفایی مقدم، ۱۳۷۷). برای انجام برنامه فلسفه برای کودکان کتابهای داستانی ویژه کودکان تالیف شده است. کودکان از داستان لذت می‌برند و از این طریق می‌توان آنها را برای تفکر و پرسیدن سؤال تشویق کرد و در آنها انگیزه ایجاد نمود. لیپمن اهداف این برنامه را به صورت زیر دسته بندی می‌کند، بهبود توانایی تعقل، پرورش خلاقیت، تقویت ارزشهای اخلاقی، تقویت خودآگاهی و نیز پرورش انتقادی. متأسفانه در نظام آموزش و پرورش ایران، به ویژه در برنامه‌های درسی مدارس توجه لازم به تربیت شهروندی نمی‌شود و صرف نظر از آنکه برنامه درسی ویژه‌ای تحت عنوان «آموزش

شهروندی» وجود ندارد، در قالب برنامه های درسی دیگر نیز کمتر اثری از آن می توان مشاهده کرد (فتحی واجارگاه، ۱۳۸۱).

روش های تفکر ما باید به ما اجازه زندگی دهند. نوعی زندگی که در آن تغییرات سریع و ابهامات، قضاوت های پیش بینی نشده ی جاری، روزمرگی زندگی عادی هر کس همراه با تکنولوژی پیشرفته و هوشمند و نیروی عظیمی از مدیریت اطلاعاتی، همگی موجودند (هینس، ۲۰۰۱). تقریباً همه اعتقاد دارند که احترام به خود و دیگران باید نتیجه تعلیم یافتگی باشد. اما به نظر می رسد که ما به دانش بیشتر از فهم و حتی به عقل کمتر از این دو اهمیت می دهیم. دانش به خودی خود بی فایده است مگر آنکه منجر به احترام به دیگران شود (جکسون به نقل از هینس، ۲۰۰۲).

برنامه های آموزشی بسیاری از مدارس به این نکته اشاره دارند که مهارت های فکری کودکان باید پرورش یابد، اما فقط تعداد کمی از آنها راهکارهای روشنی در جهت چگونگی نیل به این هدف ارائه می دهند (فیشر، ۱۳۸۵، صص ۳۰-۹).

با توجه به اهمیت این موضوع، و با معرفی که از برنامه آموزش فلسفه به کودکان صورت گرفته است، مسأله اساسی تحقیق حاضر این است که آیا می توان با آموزش فلسفه به کودکان به عنوان روشی جهت ارتقای تفکر آنان، در تفهیم بهتر ارزش های شهروندی به آنان یاری نمود؟ و اینکه آیا با این آموزش می توان به پرورش مهارت های شهروندی در کودکان ابتدایی پرداخت؟

- پرسش تحقیق

آیا روش اجتماع پژوهشی برنامه آموزش فلسفه به کودکان می تواند بر پرورش مهارت های شهروندی آنان موثر باشد؟

- فرضیه تحقیق

روش اجتماع پژوهشی برنامه آموزش فلسفه به کودکان بر پرورش مهارت های شهروندی کودکان پایه سوم ابتدایی تأثیر مثبت دارد.

- ضرورت و اهمیت تحقیق

توسعه فرهنگی، سیاسی، اجتماعی و اقتصادی کشورمان بستگی به حضور فعال شهروندانی آگاه و صاحب توانمندی های علمی و مهارت های لازم برای توفیق درزندگی اجتماعی و فردی و حضور آنان در عرصه های سازندگی دارد. تربیت شهروندی با عناصر و مؤلفه هایی نظیر دانش شهروندی، مهارت های شهروندی، نگرش شهروندی، مسئولیت پذیری، تفکر منطقی، احترام به حقوق فردی، مشارکت سیاسی و اقتصادی، حفظ هویت و فرهنگ ملی، اهتمام در توسعه منابع

ملی، تلاش برای خودکفایی، کاربست دستاوردهای علمی و تکنولوژی در حل مسائل جاری و ... در ارتباط است (فتحی واجارگاه، واحد چوکده، ۱۳۸۵).

مطالعات نشان داده اند که کسانی که به طور موفقیت آمیزی با مشکلات مقابله می کنند، افرادی هستند که خود را به مجموعه ای از مهارتها مجهز نموده اند (گلینکه، ۱۳۸۰).

کمسیون بین المللی یونسکو در سال ۱۹۹۳ این نکته را تصریح کرده است که آموزش و پرورش در رشد فردی و اجتماعی نقش بنیادی ایفا می کند و آموزش را عاملی اصولی و قابل دسترسی می داند که از طریق آن می توان زمینه رشد و توسعه انسان را به گونه ای عمیق تر و هماهنگ تر فراهم نمود و همگام با آن فقر، محرومیت، جهل و استثمار و جنگ را کاهش داد (دلور، ۱۳۷۵).

اهمیت آموزش ارزش های شهروندی تنها به دلیل تغییرات سریع اجتماعی، وجود ایدئولوژی ها و اختلافات طبقاتی یا همسانی سازی افراد و گروهها از نظر روانی و یا فقط آشنایی به تکالیف و وظایف نیست بلکه نهایتاً وجود ایده ها و تفکرات آزادی خواهانه و حرکت جوامع به سوی مردم سالاری است و آموزش شهروندی طرحی برای ساختن این جامعه و تربیت شهروندانی مسئول، فعال، متدین و آگاه است. ارزشهای مردم سالاری باید جزئی از پوست و خون مردم یک جامعه در زندگی روزانه گردد. از این منظر تا این ارزشها ملکه ذهن افراد نگردد مردم سالاری سیاسی همواره ناامن خواهد ماند (آشتیانی، فتحی واجارگاه، یمنی دوزی سرخابی، ۱۳۸۵).

– اهداف پژوهش

بطور کلی پژوهش حاضر به دنبال دستیابی به اهداف ذیل می باشد:

- ۱- بررسی تاثیر روش اجتماعی پژوهشی آموزش فلسفه به کودکان بر شناخت ارزشهای شهروندی آنان.
- ۲- بررسی تاثیر روش اجتماعی پژوهشی آموزش فلسفه به کودکان بر پرورش مهارتهای شهروندی آنان.

– تعریف اصطلاحات و مفاهیم اساسی

برنامه آموزش فلسفه به کودکان: برنامه ایست که متیو لیپمن آن را بنیان نهاد و مطرح کرد که چنانچه کنجکاوی طبیعی کودک و میل آنان به دانستن درباره جهان را با فلسفه مرتبط کنیم می توانیم نحوه تفکر او را رشد دهیم (صفایی مقدم، ۱۳۷۷). فلسفه برای کودکان به معنای یاد دادن آرای فلاسفه نیست بلکه همانند کار سقراط مامایی ذهن کودک و بیرون کشیدن افکار و ایده ها از ذهن آنان می باشد (لیپمن، ۲۰۰۳).

اجتماع پژوهشی: یک روش شناسی ایده آل است برای کاربردی کردن سه عنصر بسیار مهم یعنی: